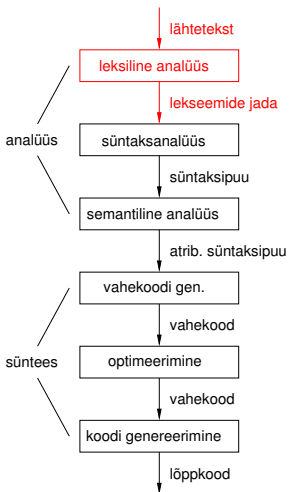

Leksiline analüüs

Leksiline analüüs

- **Leksiline analüüs** kontrollib programmi sõnade (literaalsümbolite) vastavust leksilistele reeglitele ning teisendab programmi sümbolite (**tokens**) jadaks:
 - eemaldab tühisümbolid ja kommentaarid;
 - identifitseerib võtmesõnad, identifikaatorid ja konstandid;
 - konstrueerib sümbolite tabeli;
 - leiab sümbolite rea- ja veerunumbrid;
 - teavitab vajadusel leksilistest vigadest.
- Leksilist analüüsi kutsutakse **skaneerimiseks** (**scanning**) ning vastavat analüsaatorit nimetatakse **skanneriks** (**scanner**).

Käsitsi kodeeritud skanner

Näide: võtmesõna if äratundmine:

```
c = readchar();
if (c != 'i')
    error();
else {
    c = readchar();
    if (c != 'f')
        error();
    else
        return IF_TOKEN;
}
```

Käsitsi kodeeritud skanner

Näide: `if` on võtmesõna, kuid `if` identifikaator:

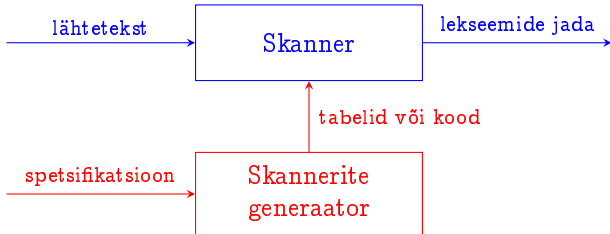
```
c = readchar();
if (c != 'i') { /* teised lekseemid ... */ }
else {
    c = readchar();
    if (c != 'f') { /* teised lekseemid ... */ }
    else {
        c = readchar();
        if (c not alpha-numeric) {
            putback(c);
            return IF_TOKEN;
        }
        while (c alpha-numeric) {
            /* ehitada identifikaator */
        }
    }
}
```

Käsitsi kodeeritud skanner

Probleemid:

- Vaja kombineerida erinevat liiki lekseemide skannereid
 - Fikseeritud sõnad ja märgijadad (võtmesõnad, operaatorid)
 - Reeglite abil defineeritud lekseemid (identifikaatorid, arvud)
- Lekseemid võivad kattuda
 - `if` vs. `if0`
 - `=` vs. `==`

Leksiline analüüs

- Kuna käsitsi kodeerimine on tülikas ja vigade aldis, siis tavaliselt genereeritakse automaatselt **skannerite generaatori** abil.
- Programmi sõnade leksilised reeglid esitatakse tavaliselt **regulaaravaldiste** abil.

Regulaaravaldised

- Regulaaravaldised üle (lõpliku) tähestiku Σ

$$E ::= \varepsilon \mid a \mid (E E) \mid (E \mid E) \mid E^*$$

kus $a \in \Sigma$.

- Regulaaravaldis E defineerib keele $L(E) \subseteq \Sigma^*$

$$L(\varepsilon) = \{""\}$$

$$L(a) = \{"a"\}$$

$$L(E_1 E_2) = \{vw \mid v \in L(E_1), w \in L(E_2)\}$$

$$L(E_1 \mid E_2) = L(E_1) \cup L(E_2)$$

$$L(E^*) = \{""\} \cup \{vw \mid v \in L(E), w \in L(E^*)\}$$

Regulaaravaldised

Näiteid:

Regulaaravaldis

$a \mid b$

abba

ab^*a

$(ab)^*$

$(a \mid b)^*$

Defineeritav keel

$\{ "a", "b" \}$

$\{ "abba" \}$

$\{ "aa", "aba", "abba", "abbba", \dots \}$

$\{ "", "ab", "abab", "ababab", \dots \}$

$\{ "", "a", "b", "aa", "ab", "ba", \dots \}$

Regulaaravaldised

- Regulaaravaldistes esinevate sulgude vähendamiseks on operaatoritele määratud prioriteedid:
 - sulundioperaator $(\cdot)^*$ seob kõige tugevamalt;
 - valikuoperaator $(\cdot \mid \cdot)$ seob kõige nõrgemalt.
- Lühendavaid tähistusi regulaaravaldiste esitamiseks:
 - *mittetühi sulund*: $E^+ = EE^*$;
 - *optsoon*: $E? = \varepsilon \mid E$;
 - *märgihulgad*: $[abc] = a \mid b \mid c$;
 - *märgivahemikud*: $[a - z] = a \mid \dots \mid z$.

Regulaaravaldised

Regulaarne kirjeldus tähestikus Σ on reeglite hulk

$$\begin{aligned}d_1 &\rightarrow E_1 \\d_2 &\rightarrow E_2 \\&\dots \\d_n &\rightarrow E_n\end{aligned}$$

kus d_i on (unikaalne) nimi ja E_i on regulaaravaldis tähestikus $\Sigma \cup \{d_1, \dots, d_{i-1}\}$.

Regulaaravaldised

Näiteid regulaarsetest kirjeldustest:

Identifikaatorid:

Letter \rightarrow [a - z A - Z]
Digit \rightarrow [0 - 9]
Identifier \rightarrow Letter (Letter | Digit)*

Arvkonstandid:

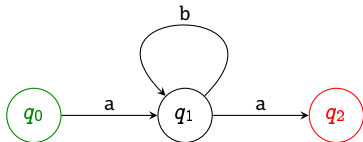
Sign \rightarrow (+ | -)?
Integer \rightarrow 0 | Sign [1 - 9] Digit*
Decimal \rightarrow Integer . Digit⁺
Real \rightarrow (Integer | Decimal) E Integer

Lõplikud automaadid

- **Lõplik automaat** on viisik $A = \langle Q, \Sigma, \delta, q_0, F \rangle$, kus
 - Q on lõplik **olekute** hulk;
 - Σ on lõplik **tähestik**;
 - $\delta \subseteq Q \times (\Sigma \cup \varepsilon) \times Q$ on **üleminekurelatsioon**;
 - $q_0 \in Q$ on **algolek**;
 - $F \subseteq Q$ on **lõppolekute** hulk.
- Lõplik automaat on **determineeritud (DFA)**, kui üleminekurelatsioon on funktsioon $\delta : Q \times \Sigma \rightarrow Q$.
- Vastasel korral on lõplik automaat **mittedetermineeritud (NFA)**.

Lõplikud automaadid

- Lõplike automaate esitatakse tihti üleminekudiagrammidena:

- Lõplik automaat $A = \langle Q, \Sigma, \delta, q_0, F \rangle$ aktsepteerib keele

$$L(A) = \{w \in \Sigma^* \mid (q_0, w, q_f) \in \delta^*, q_f \in F\}$$

kus $\delta^* \subseteq Q \times \Sigma^* \times Q$ on üleminekurelatsiooni δ refleksiivne transitiivne sulund.

- Teoreem:** Lõplike automaatide poolt aktsepteeritavate keelte klass langeb kokku regulaarsete keeltega.

Lõplikud automaadid

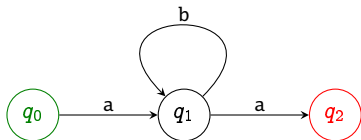
Determineeritud lõpliku automaadi simuleerimine:

```
Char := next character;  
State :=  $q_0$ ;  
while Char  $\neq$  EOF do  
    State :=  $\delta$ (State, Char);  
    Char := next character;  
end  
if (State  $\in F$ )  
    then return(success);  
    else return(failure);
```

Lõplikud automaadid

Determineeritud lõpliku automaadi simuleerimine:

```
Char := next character;  
State := q0;  
while Char ≠ EOF do  
  State := δ(State, Char);  
  Char := next character;  
end  
if (State ∈ F)  
  then return(success);  
  else return(failure);
```


δ	a	b	x
q ₀	q ₁	Error	Error
q ₁	q ₂	q ₁	Error
q ₂	Error	Error	Error

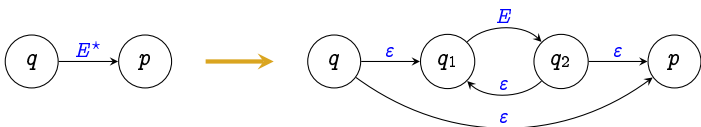
Regulaaravaldise teisendamine automaadiks

Thompsoni konstruktsioon regulaaravaldise teisendamiseks (mitedetermineeritud) lõplikuks automaadiks:

- regulaaravaldisele E seame vastavusse "automaadi":

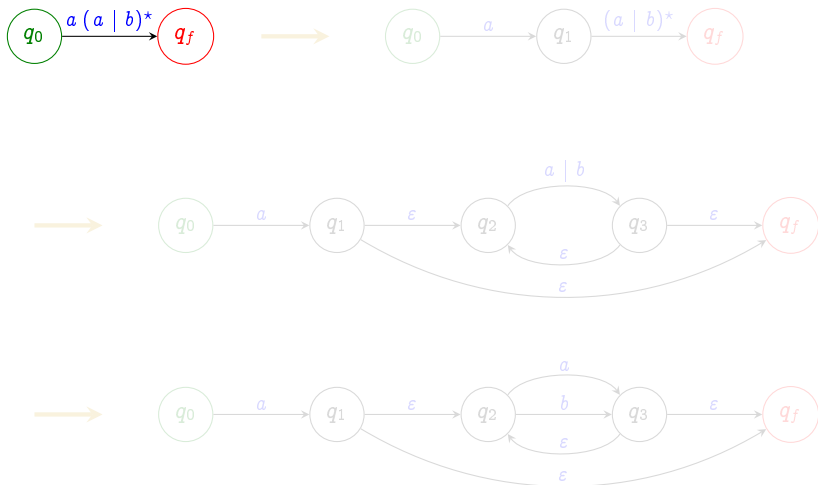

- teisendame "automaati" järgmiste reeglite abil, kuni kõik üleminekud on kas ϵ või üksikud tähed:

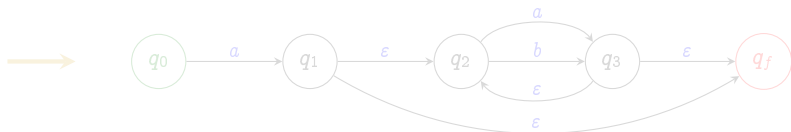
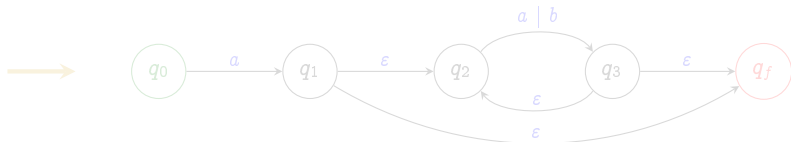
Regulaaravaldise teisendamine automaadiks

Näide:

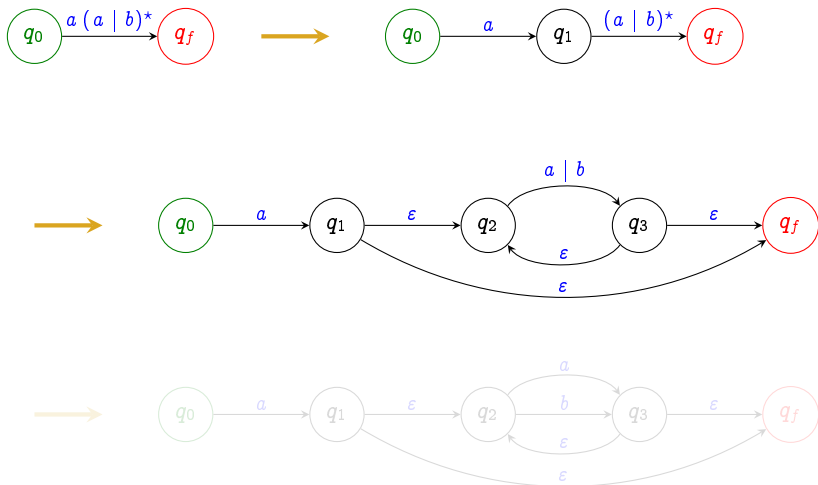
Regulaaravaldise teisendamine automaadiks

Näide:

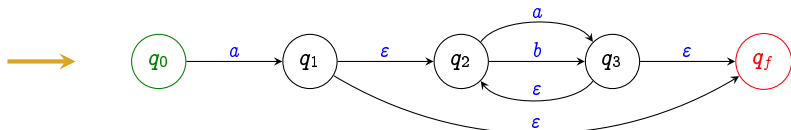
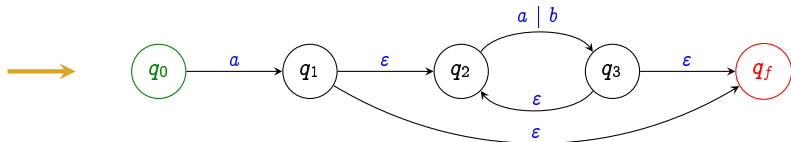
Regulaaravaldise teisendamine automaadiks

Näide:

Regulaaravaldise teisendamine automaadiks

Näide:

Determineeritud lõpliku automaadi koostamine

- Mittedetermineeritud lõpliku automaadiga
 $A = \langle Q, \Sigma, \delta, q_0, F \rangle$ ekvivalentse determineeritud lõpliku automaadi $A' = \langle Q', \Sigma, \delta', q'_0, F' \rangle$ konstrueerimine **osahulkade moodustamise** abil.

- Abifunktsioonid:

- tühikäigusulundi funktsioon ε -closure : $2^Q \rightarrow 2^Q$

$$\varepsilon\text{-closure}(S) = \{p \mid q \in S, (q, \varepsilon, p) \in \delta^*\}$$

- ühe sammu funktsioon $move : 2^Q \times \Sigma \rightarrow 2^Q$

$$move(S, a) = \{p \mid q \in S, (q, a, p) \in \delta\}$$

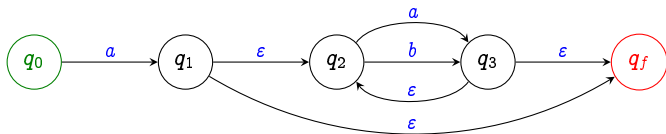
Determineeritud lõpliku automaadi koostamine

Algoritm:

```
 $Q' := \emptyset; F' := \emptyset; \delta' := \emptyset;$   
 $q'_0 := \varepsilon\text{-closure}(\{q_0\}); U := \{q'_0\};$   
while  $\exists S \in U$  do  
   $U := U \setminus S; Q' := Q' \cup \{S\};$   
  foreach  $a \in \Sigma$  do  
     $T := \varepsilon\text{-closure}(\text{move}(S, a));$   
    if  $T \notin U \cup Q'$  then  $U := U \cup \{T\};$   
     $\delta' := \delta' \cup \{(S, a) \mapsto T\};$   
  end  
end  
 $F' := \{S \in Q' \mid S \cap F \neq \emptyset\};$ 
```

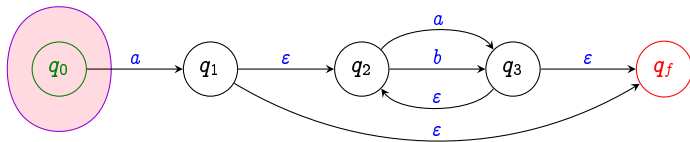
Determineeritud lõpliku automaadi koostamine

Näide:

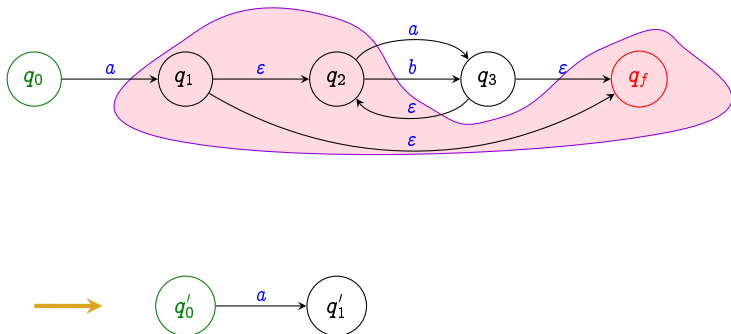
Determineeritud lõpliku automaadi koostamine

Näide:

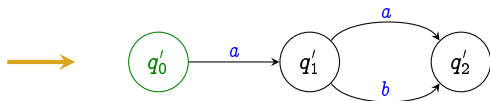
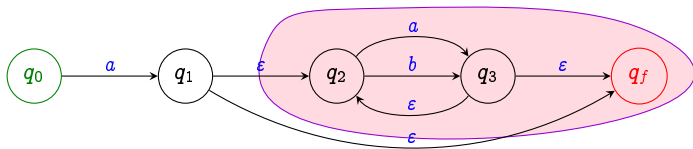
Determineeritud lõpliku automaadi koostamine

Näide:

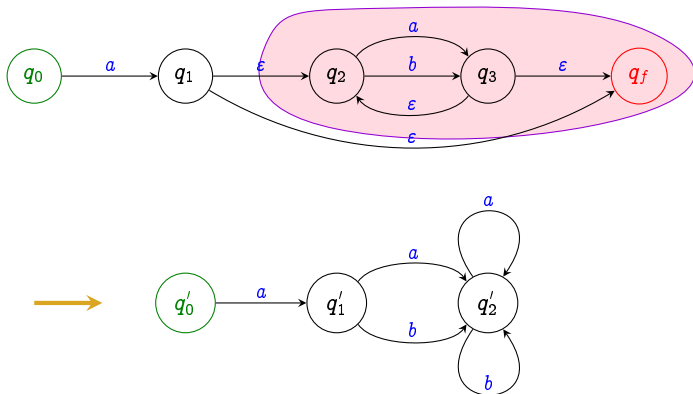
Determineeritud lõpliku automaadi koostamine

Näide:

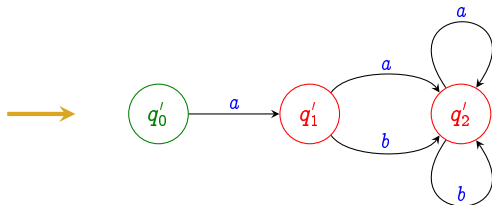
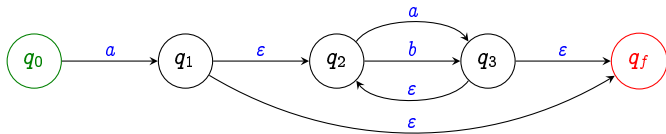
Determineeritud lõpliku automaadi koostamine

Näide:

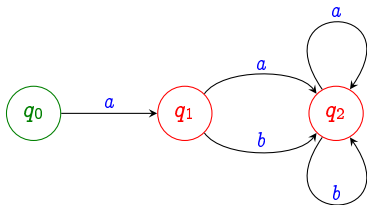
Determineeritud lõpliku automaadi koostamine

Näide:

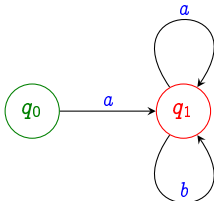

Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

- Regulaaravaldisest $a(a | b)^*$ konstrueeritud determineeritud lõplik automaat:

- Temaga ekvivalentne, vähema olekute arvuga, automaat:

Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

- Determineeritud lõplik automaat on **minimaalne**, kui ei leidu temaga ekvivalentset, vähemate olekute arvuga, determineeritud lõplikku automaati.
- Iga determineeritud lõpliku automaadi $A = \langle Q, \Sigma, \delta, q_0, F \rangle$ korral leidub (unikaalne) temaga ekvivalentne minimaalne determineeritud lõplik automaat $A' = \langle Q', \Sigma, \delta', q'_0, F' \rangle$.
- **Idee:** tükeldame olekute hulga ekvivalentsiklassideks.
 - Olekud $p, q \in Q$ on **ekvivalentsed** ehk **eristamatud**, kui iga sõna $w \in \Sigma^*$ korral automaat, alustades neist olekutest, mõlemal juhul kas õnnestub või ebaõnnestub.
 - Iga tähega üleminek viib ekvivalentsed olekud ekvivalentseteks olekuteks.

Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

Minimiseerimise algoritm:

- Eemadame kõik algolekust q_0 kättesaamatud olekud.
- Järelejäänud olekute hulgal leiame suurima tükelduse Π ekvivalentsiklassideks.
- Konstrueerime uue automaadi $A' = \langle Q', \Sigma, \delta', q'_0, F' \rangle$, kus
 - olekutehulk $Q' = \Pi$;
 - algolek $q'_0 = P_0$, kus $P_0 \in \Pi$ ja $q_0 \in P_0$;
 - lõppolekute hulk $F' = \{P \in \Pi \mid P \cap F \neq \emptyset\}$;
 - üleminekufunktsioon
 $\delta' = \{(P_i, a) \mapsto P_j \mid P_j \in \text{move}(P_i, a)\}$.

Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

Naiivne algoritm tükelduse leidmiseks:

```
 $P := \{F, Q \setminus F\};$   
do  $\Pi := P; P := \emptyset;$   
  foreach  $S \in \Pi$  do  
    foreach  $a \in \Sigma$  do  
       $U := \{T \in \Pi \mid T \cap \text{move}(S, a) \neq \emptyset\};$   
       $V := \{S \cap \text{move}_a^{-1}(T) \mid T \in U\};$   
       $P := P \cup V;$   
    end  
  end  
until  $\Pi = P;$ 
```


Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

- Toodud algoritm proovib igas iteratsioonis "peenendada" kõiki tükke.
 - Halvimal juhul ruutkeerukusega.
 - Piisab, kui vaadelda ainult neid tükke, millest on võimalik "liikuda" mõnda "lõhenenud" tükki.
- Hopcroft'i algoritm tükelduse leidmiseks:
 - kasutab "töölisti" veel läbi vaatamata "peenenenud" tükelduste hoidmiseks;
 - kui mõni väljaspool "töölisti" olev tükk lõheneb, siis paigutatakse ainult üks (väiksem) alamtükk "töölisti".

Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

Hopcroft'i algoritm:

$\Pi := \{F, Q \setminus F\}; W := \Pi;$

while $\exists S \in W$ **do**

$W := W \setminus S;$

foreach $a \in \Sigma$ **do**

$P := \text{move}_a^{-1}(S);$

foreach $R \in \{T \in \Pi \mid T \cap P \neq \emptyset, T \not\subseteq P\}$ **do**

$R_1 := R \cap P; R_2 := R \setminus R_1;$

$\Pi := (\Pi \setminus R) \cup \{R_1, R_2\};$

if $R \in W$ **then** $W := (W \setminus R) \cup \{R_1, R_2\};$

else if $|R_1| \leq |R_2|$ **then** $W := W \cup \{R_1\};$

else $W := W \cup \{R_2\};$

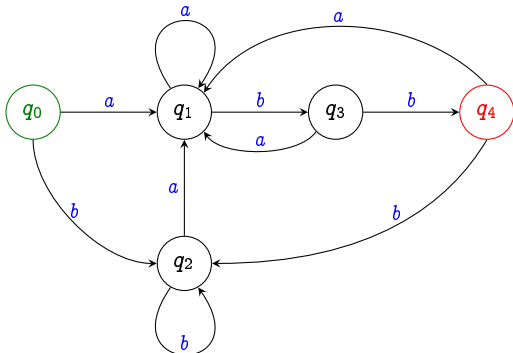
end

end

end

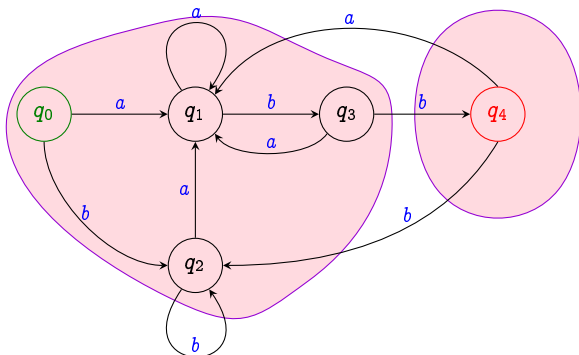
Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

Näide – regulaaravaldisele $(a | b)^*abb$ vastava DFA minimiseerimine:

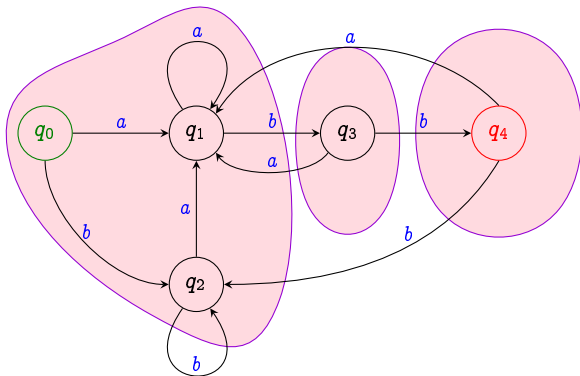
Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

Näide – regulaaravaldisele $(a \mid b)^*abb$ vastava DFA minimiseerimine:

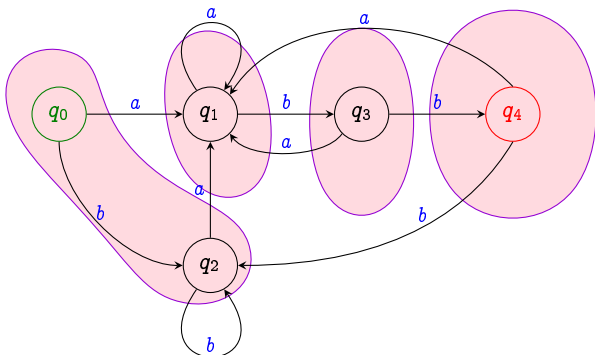
Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

Näide – regulaaravaldisele $(a \mid b)^*abb$ vastava DFA minimiseerimine:

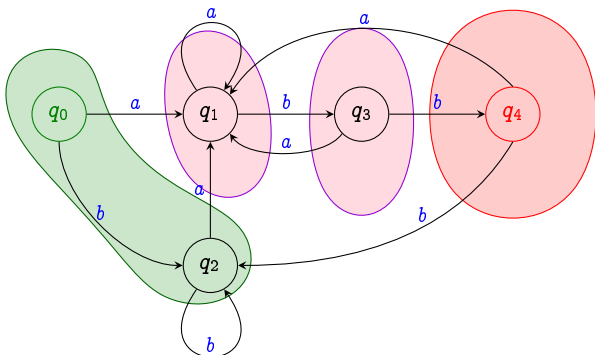
Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

Näide – regulaaravaldisele $(a \mid b)^*abb$ vastava DFA minimiseerimine:

Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

Näide – regulaaravaldisele $(a \mid b)^*abb$ vastava DFA minimiseerimine:

Determineeritud lõpliku automaadi minimiseerimine

Näide – regulaaravaldisele $(a \mid b)^*abb$ vastava DFA minimiseerimine:

